

ZÁKLADNÉ PRVKY OBSAHU HISTORICKEJ PAMÄTI A ICH ÚLOHA PRI FORMOVANÍ KOLEKTÍVNEJ IDENTITY

Milan Olejník

Formovanie identity je komplexným, protirečivým a nezriedka protirečivo hodnoteným procesom. Úloha historickej pamäti v zložitom mechanizme vytvárania identity (na všetkých stupňoch sociálnej integrácie), ako aj zhodnotenie jej podielu a dopadu na štruktúru a orientáciu hodnôt jednotlivých spoločenstiev je preto (a pravdepodobne ešte dlho zostane) predmetom diskusie.

Ľudia sa stávajú súčasťou diferencovaných spoločenstiev z rôznych príčin. Aj keď mechanizmus osvojovania kolektívnej identity je u každého individua rôzny (je výsledkom unikátnej súhry vnútorných prežívaní, skúseností a postojov), je možné v tomto procese rozoznať niekoľko významných činiteľov.

Počas svojho života sa jednotlivec integruje (pasívne a aktívne) do množstva skupín, ktoré sa líšia, okrem iného, veľkosťou, intenzitou vnútorného prepojenia a hodnotovými orientáciami. Podľa Gellnera "dva katalyzátory skupinovej formácie sú rozhodujúce: vôľa, dobrovoľná príslušnosť, identifikácia, lojálnosť a solidarita na jednej strane a strach, nátlak a hrozby na strane druhej."¹

Rozhodujúca väčšina skupín je výsledkom pôsobenia oboch faktorov, ale na základe empirickej evidencie je možné tvrdiť, že trvácnejšie sú kolektivity, v ktorých dominuje princíp dobrovoľnej identifikácie. Významným motívom stotožnenia sa so skupinou je pre jednotlivca prežívanie pozitívneho pocitu rozšírenia vlastnej existencie. Integráciou do skupiny individuum preberá jej dosiahnuté

výsledky, jej históriu, jej ciele do budúcnosti. Jednotlivec tak získava podiel na činoch (minulých aj súčasných) celého kolektívu, často bez toho, aby na nich aktívne participoval. Proces transcendencie prebieha (v rôznych formách) vo všetkých spoločenských formáciách bez ohľadu na to, či ho individuum prežíva vedome, alebo sa "zžíva" so "svojou" skupinou bezprostredne, často tak povediac inštinktívne.

Silná skupinová identita je vítanou substitúciou za nedostatočný, prípadne neuspokojivý individuálny život, je ochranou pred izoláciou a osamelosťou. Mnohí nadobúdajú prostredníctvom "absorbcie" v skupine absentujúcu dôležitosť a význam v spoločnosti. Jednotlivec je takmer zakaždým príliš nepatrný; skupina, najmä ak je dostatočne asertívna a kompetitívna, tento nedostatok odstraňuje. Len skupiny (bez ohľadu či sa jedná o rodinu, klan, náboženskú komunitu, etnikum alebo národ), ktoré dokážu vytvoriť podmienky pre transcendenciu jednotlivca do kolektívu, sú schopné disponovať dobrovoľnou, trvácnu lojálnosťou svojích členov.

Dôležitým faktorom v procese vytvárania kolektívnej identity je historická pamäť. "Je nevyhnutné pamätať si minulosť, pretože bez ukotvenia v nej je ľudský život malou a triviálnou aférou."² Historická pamäť okrem toho pôsobí ako integrujúci činiteľ, spája individua na báze spoločného prežívania minulosti. Historická pamäť je na rozdiel od individálnych spomienok pamäťou skupín. Aj keď sa najvýraznejšie prezentuje v spoločenstvách organizovaných na úrovni etnika a národa, prípadne v rovine multinacionálnych náboženských obcí, "svojou" historickou pamäťou disponujú taktiež rodiny, hospodárske organizácie, športové kluby, spolky rôzneho druhu a pod.. Princípy a obsahy, na základe ktorých historická pamäť generuje sentimenty spolupatričnosti sú pritom prekvapujúco podobné bez ohľadu na veľkosť a charakter spoločenstva.

Pôvod spoločenstva

Jedným zo základných komponentov v štruktúre historickej pamäti je pojem pôvodu spoločenstva. Skupiny venujú okolnostiam svojho vzniku enormnú pozornosť. Počiatok je často zahalený do rúcha posvätnosti a pocitovaný členmi spoločenstva ako výnimočný jav. Výstižným príkladom je historicko-náboženský epos Židov - Starý zákon. V úvodnej časti Starého zákona, knihe Genezis, je zaznamenaná Zmluva, ktorú uzavrel Boh s Abrahámom a umožnil tak zrod židovského národa. Židia neboli v úcte, s akou pristupovali k svojmu pôvodu, jediní. V pamäti antických Grékov sa bez ohľadu na historickú skutočnosť zachovali detailné popisy vzniku mestských štátov, ktoré ponímali grécki historici ako fakt a pripisovali im veľkú dôležitosť. Legenda o založení Ríma je bez ohľadu na jej faktúalnu historickú hodnotu uvádzaná v každej učebnici starovekých dejín. Záujem o otázky vzniku národných spoločenstiev sa prehľbuje v prácach osvietencov, osobitne v období romantizmu. Tam, kde historická pamäť nemôže poslúžiť uceleným súborom spomienok a legiend pristupujú niektorí autori k rekonštrukcii okolností, ktoré viedli k zrodu národa. Typickým príkladom sú práce slovenského historika Juraja Papánka z konca 18. storočia.³

Problematika vzniku, jej časové vymedzenie a pomätihodné udalosti, ktoré sformovali zrod spoločenstva, získali na aktuálnosti aj v postkomunistickej časti Európy. Jednotlivé etniká, zbavené možnosti slobodne rozvíjať svoje národné povedomia pod diktátom proletárskeho internacionalizmu, prechádzajú v súčasnosti fázou "objavovania" svojich dejín, pričom historická pamäť funguje ako široký rezervoár, občas selektívne využívaných faktov, tradícií a spomienok. Atraktivnosť odhaľovania koreňov však nie je obmedzená len na postkomunistické štáty. Mnohé africké etniká prechádzajú intenzívnou rekonštrukciou svojej predkoloniálnej minulosti,

procesu, v ktorom popri archeológii (v afrických podmienkach limitovanej nedostatkom trvácnych stavieb) dominantnú úlohu zohráva historická pamäť.⁴ Prekvapujúco intenzívny záujem o rekonštrukciu svojho pôvodu prejavuje aj rastúca časť americkej verejnosti.

Počiatok má formatívny význam aj v historickej pamäti náboženských obcí. Narodenie Krista je rozhodujúcou udalosťou pre kresťanov, príchod novej éry, ktorá našla svoje odzrkadlenie v zavedení letopočtu. V historickej pamäti moslimov sú rovnako dôležité život a skutky zakladateľa islamského náboženstva, proroka Mohameda. Obdobne ako kresťania, aj moslimské krajiny viažu počiatok svojho letopočtu na Mohamedov odchod z Mekky do Mediny.⁵

Odhaľovanie počiatkov je kontroverzný proces. Prastarosť, antikvita pôvodu prispieva k pocitu kontinuity a v prácach mnohých autorov je pozorovateľná tendencia posúvať zrod spoločenstva tak ďaleko do minulosti, ako je to možné. Tento proces však nesmie byť, aspoň zjavne, v rozpore so skutočnosťou.

Ak chýba dostatok písomných dokumentov, prípadne ak dochované pramene majú pochybnú historickú hodnotu, hodnovernosť udalostí, ktoré sa viažu k formatívnemu štádiu vývoja, môže potvrdiť archeológia. Exkavácie sakrálnych stavieb, zvyškov opevnení, zbraní a artefaktov pôvodnej industrie dopĺňajú sumu historických vedomostí a dávajú vágnym opisom, tradíciám a symbolom punc autenticity. Stačí spomenúť aký rozruch spôsobilo, keď pri vykopávkach Tróje Schliemann objavil zlatý pohár, ktorý sa pozoruhodne zhodoval s čašou opísanou v Homérovej Iliade.

Územie spoločenstva

V hodnotovom rebríčku spoločenstiev stoja na poprednom mieste taktiež regióny, na ktoré viažu jednotlivé komunity svoju fyzickú existenciu. Teritórium presahuje svojim významom racionálny odhad, stáva sa unikátnym, posvätným kúskom zeme - vlasťou.

V historickej pamäti rozdielných spoločenstiev sú zafixované popisy príchodu do "zasľúbenej zeme", ktoré sa napriek faktickej odlišnosti zhodujú v akcentácii výlučnosti a singulárnej hodnoty "nadobudnutej" vlasti. Samotný akt má často mystický charakter a je v pamäti spoločenstva uložený ako výsledok pôsobenia nadprirodzených síl. "Dávam tebe a tvojím potomkom zem Kananejskú." - sľubuje Abrahámovi Boh v Starom zákone.⁶ Historické právo na územie takto presahuje hranice ľudských kompetencií, stáva sa privilegiom (ale taktiež záväzkom) získaným na základe vôle všemohúceho. Historická pamäť spoločenstva citlivo odráža význam územia v prípadoch, keď existencia komunity závisí priamo od špecifického geografického elementu. Posvätnosť Nílu našla v starom Egypte vyjadrenie ako božstvo (Osiris) zaručujúce každoročnú obnovu života. Nadprirodzenou bola pre obyvateľov Mezopotámie životodárna sila Eufratu a Tigrisu, pre Číňanov Žltá rieka a Ganga pre indických hinduistov. Rieka je centrálnym, integrujúcim bodom, ktorý spoločenstvo nielen spája, ale je predpokladom jeho samotnej existencie.

Popri geografických špecifikách podmieňúcich materiálny blahobyt komunity, unikátnu hodnotu vlasti umocňujú aj lokality s čírym symbolickým významom. V historickej pamäti Grékov bol Olympus sídlom bohov, miestom ku ktorému sa príslušníci všetkých gréckych obcí bez ohľadu na politické presvedčenie obracali ako k duchovnej reprezentácii celého Grécka.⁷ Aj keď v menej vyhranenej podobe,

obdobnú symboliku má napríklad pre Japoncov Fujijama a pre Slovákov Tatry. Intenzívne emocionálne pripútanie sa k vlasti nezaniká ani v prípadoch, keď v dôsledku vonkajšieho tlaku je spoločenstvo prinútené "zem svojich predkov" opustiť. Po potlačení Bar Kochbovho povstania (132 - 135 n.l.) bolo židovské obyvateľstvo Palestíny násilne deportované a Židia mali pod trestom smrti zakázaný vstup do Jeruzalema.⁸ Napriek vnútenému exilu, ktorý trval takmer dve tisícročia, si Židia udržali kontinuitu vo vzťahu k stratenej vlasti. V historickej pamäti národa, uchovanej a opakovane aktualizovanej vďaka súboru sakrálnych textov, pretrval intenzívny vzťah k domovine napriek miléniám odlúčenia. Stratená vlasť, ktorú celé generácie exulantov poznali len sprostredkovane, si udržala vo vedomí izolovaných židovských komunít výlučnosť jediného skutočného domova.

Časťami duchovnej "vlasti" sú aj posvätné miesta, ku ktorým sa viažu udalosti so zásadným významom pre veriacich. Aj keď návšteva týchto lokalít často vyžaduje dlhé a namáhavé púte, pozitívne emócie, občas majúce formu extázy, sú pre veriacich dostatočným zdôvodnením pre podstupené obete. Púte na posvätné miesta sú vo vedomí kresťanov, moslimov, hinduistov a príslušníkov ďalších náboženstiev nielen precítením intenzívneho náboženského zážitku, ale priamym dotykom s historickými udalosťami, ktoré sa viažu na danú lokalitu.

Kult hrdinov

Pri popise faktorov operujúcich v systéme historickej pamäti je nutné zohľadniť úlohu "kultu hrdinov".

Historická pamäť spoločenstva je v podstatnej miere utváraná skutkami výnimočných osobností. Niekedy jedinec prekročí svojim

významom hranice vlastnej komunity (národa) a vstúpi (pozitívne alebo negatívne) do historickej pamäti celého ľudstva. Dejiny by pravdepodobne mali odlišný priebeh, nebyť Napoleona, Hitlera alebo Stalina.

Napriek flagrantly porušovaniu princípu rovnosti, tyranii a nezriedka zjavnému egocentrizmu, výnimočné osobnosti zaujímajú v historickej pamäti väčšiny spoločností pozitívne miesta. Pre Francúzsko znamenal príchod Napoleona k moci štvrtstoročie vojen, v ktorých zahynuli státisíce Francúzov a Francúzsko, zdevastované a pokorené, stratilo štatút veľmoci. V historickej pamäti francúzskeho národa však tieto skutočnosti nenašli adekvátnu odozvu. V beletristickej, ale aj historickej literatúre obdiv k Napoleonovým nevšedným schopnostiam a ocenenie slávy, ktoré priniesli jeho činy Francúzsku, zatienili utrpenie širokých vrstiev obyvateľstva a devastáciu krajiny. Tento paradox neostal obmedzený na osobu korzického dobyvateľa. Aj keď existuje nadmiera dôkazov, že Stalin bol masovým vrahom stelesňujúcim negatívum moci koncentrovanej v rukách jedinca, časť Rusov v ňom dodnes vidí hrdinu, ochráncu krajiny v čase smrteľného ohrozenia a otca vlasti.

Snáď najvýraznejším príkladom hypnotickej sily vodcu je zbožňovanie Hitlera. Morálne narušený rakúsky asociál, ktorý (tak ako Stalin) nikdy nepracoval, sa stal zbožňovaným hrdinom väčšiny medzivojnovnej nemeckej, avšak nielen nemeckej, generácie.⁹ Pôsobenie nacistickej ideológie na mysle ľudí výstižne ilustruje negatívnu stránku kultu hrdinov v historickej pamäti spoločnosti. "Ktokoľvek chce pochopiť nacionálno-socialistické Nemecko, musí poznať Wagnera."- tvrdil Hitler.¹⁰ Vo Wagnerových operách naozaj dramatickým spôsobom oživa kult pohanských hrdinov. "Svet barbarských Niebelungov - iracionálny, mystický svet, nasiaknutý násilím, intrigami a zradou, kulminujúci v Gotterdammerungu (súmraku

bohov), fascinoval predstavivosť mnohých Nemcov."¹¹ Tieto reminiscencie, uložené v historickej pamäti a aktualizované popri dielach nemeckých romantikov aj vo Wagnerovej hudbe, dokázali nacisti dômyselne využiť.

Pamätihodné činy hrdinov minulosti sú inšpiráciou najmä v obdobiach krízy, v situácii, keď strata istoty sa stáva celospoločenským problémom. Potreba bezpečnosti, tendencia hľadať rýchle, aj keď zjednodušené riešenia a nutkanie vyhnúť sa prijímaniu závažných rozhodnutí vedie k akceptácii vodcu, ktorý je ochotný prebrať na seba zodpovednosť.¹² Panteón hrdinov ukotvených v historickej pamäti spoločnosti plní v takejto situácii úlohu prostredníka medzi minulosťou a prítomnosťou, pričom minulosť slúži ako návod aj ako povzbudenie. Činy hrdinov sa stávajú meradlom hodnotových systémov a oni sami sú reprezentantmi nasledovania hodného ideálu. Novodobí diktátori s obľubou legitimizujú svoje postavenie kultiváciou nádväznosti na výnimočné osobnosti minulosti. Mussoliniho personifikácia s Caesarom a prezentácia fašistického Talianska ako reinkarnácie Rímskeho impéria mala priam groteskný charakter, ale dokázala získať "Dučemu" množstvo obdivovateľov v Taliansku aj za jeho hranicami. Modernou paralelou je snaha Saddama Husaina prezentovať seba a svoj režim ako pokračovateľa starobabylónskych kráľov.

V hrdinoch nachádza spoločnosť taktiež médium boja proti ekonomickej a spoločenskej nespravodlivosti. Robin Hood, William Tell a Juraj Jánošík sa v historickej pamäti nepriviligovaných vrstiev spoločnosti stali neohrozenými, legendami opradenými bojovníkmi za sociálnu spravodlivosť. Mobilizujúcim faktorom je odhodlanie hrdinu obetovať svoje spoločenské postavenie, blahobyť a ak je to nutné aj svoj život za záujmy spoločnosti. V určitých situáciách sa práve hrdinova mučednícka smrť stáva podnetom,

ktorý vyburcuje spoločenstvo k radikálnemu konaniu. Je možné, že bez Husovej smrti na hranici by nebolo husitského hnutia. Pre nasledné generácie je utrpenie hrdinu zdrojom morálnej sily a povzbudenia do budúcnosti. V historickej pamäti katolíckej cirkvi sú uchované generácie osobností, ktoré zasvätili život šíreniu viery a v extrémnych prípadoch podstúpili mučednícku smrť. Cirkev kanonizovala týchto jedincov (mužov aj ženy) a vytvorila tak panteón hrdinov - svätcov, ktorý sa stal permanentným zdrojom morálnej opory veriacich.

Umenie

Integrujúcou silou spoločenstva je taktiež špecifické stváranie historickej pamäti v umení. Umelec sa zvyčajne usiluje o vyjadrenie určitej charakteristickej stránky života. Ak sa spoločnosť, prípadne jej časť s jeho predstavami stotožní, umelcovo dielo sa stáva súčasťou kolektívneho života spoločenstva. Proces ocenenia až apoteózy môže byť okamžitý, umelec sa už počas svojho života stáva reprezentantom estetických preferencií spoločenstva, často však uznanie prichádza s určitým časovým posuvom. Mnohí umelci sa z výslnia popularity dostanú do zabudnutia a vice-versa, v závislosti na meniacom sa vkuse spoločnosti a ich vplyv na formovanie esteticko-ideového charakteru spoločenstva je dočasný. Diela zásadného významu však takýmto zmenám nepodliehajú a majú trvalý vplyv na prostredie, v ktorom vznikli. V určitých prípadoch umelec, prípadne umelecká škola presiahne svojím významom hranice komunity a stane sa symbolom celej epochy (renesancia).

Umelecký zážitok dokáže evokovať stav pohnutia, vytvorí silné emocionálne puto, obzvlášť vtedy keď dielo zachycuje dojímavú udalosť, prípadne je oslavou určitej udalosti. Národné hymny, hrané pri príležitosti sviatkov, alebo na počesť víťazov športových podujatí

dokážu doviest k slzám. Za zvukov hudby šli do boja Spartania a tisícročia po nich mobilizovala hudba Rusov v boji proti nacistickému agresorovi. Marseillaisa sa stala symbolom Veľkej francúzskej revolúcie a neskôr francúzskou hymnou. Povznášajúci účinok hudby využíva v hojnej miere náboženstvo. Hudba spája členov náboženskej obce, je médiom spirituálneho zážitku a v určitých prípadoch je sugestívna hudba priamym podnetom pre dosiahnutie náboženskej extázy. V textovej časti hudobného diela nadobúdajú historické udalosti a ich aktéri dramatický náboj. Balady o hrdinoch a významných udalostiach sú umeleckým stváraním historickej pamäti, v ktorom prozaické skutočnosti nadobúdajú emocionálny charakter.

Stmelujúcu, reprezentatívnu a v mnohých prípadoch identifikačnú funkciu má architektúra. V období starej ríše značnú časť materiálneho a duchovného potenciálu egyptskej spoločnosti pohlcovala stavba pyramíd. Aj keď pôvodným účelom pyramíd bolo uspokojenie transcendentných potrieb faraónov, tieto unikátne stavby sa stali primárnym identifikačným znakom celej egyptskej kultúry. V historickej pamäti Židov sa uchoval podrobný popis babylónskej veže. Jej stavba a udalosti, ktoré ju sprevádzali, sú vďaka Starému zákonu dodnes hlavným identifikačným znakom starovekej Babylónie. Obdobnú symbolickú funkciu plní aténsky Panteón, rímske Koloseum, Eiffelova veža a socha Slobody. Významné stavby ponímali príslušníci nasledujúcich generácií ako zhmotnený dôkaz technickej a kultúrnej vyspelosti vlastného spoločenstva. V pamäti komunity sa stavba v mnohých prípadoch stala symbolom obdobia "zlatého veku".

Dôležitú úlohu v historickej pamäti spoločenstiev (aj keď nie všetkých a nie v každom období vývoja) zohráva maliarstvo a sochárstvo. Bez jedinečnej schopnosti stváraní ľudskú podobu v kameni a v bronz, by sme nepoznali tváre tvorcov grécko-rímskej kultúry.

Nevyčerpatelným zdrojom grafických informácií o spôsobe života európskej spoločnosti je maliarstvo. Špecificky významnú úlohu zohráva v tejto súvislosti "historické" maliarstvo, ktoré zobrazuje, často so značnou dávkou subjektivity, deje a osoby antikvity. V mnohých prípadoch sú tieto diela produktom objednávky jednotlivca, špecifickej skupiny, alebo štátu a ich účelom je glorifikácia objednávateľa, prípadne propagácia určitého ideového zámeru. Príkladom zneužitia umenia na tieto účely je "árijské umenie" Tretej ríše a "umenie socialistického realizmu" v bývalom Sovietskom zväze a jeho satelitoch.

V historickej pamäti zohráva nezastupiteľnú úlohu literatúra. Literatúra odráža unikátnym spôsobom históriu, charakter a hodnotový systém spoločnosti. Vďaka inšpirujúcim opisom vlasti a konania predkov sa vytvára hlboký pocit vnútornej solidarity, trvale ukotvený v pamäti komunity. Literatúra môže zásadným spôsobom prispieť k formovaniu spoločnosti. Podľa Andersona masové rozšírenie literárnych diel, umožnené vznikom knižnice, prispelo rozhodujúcou mierou k vzniku spoločností organizovaných na etnickom princípe.¹³

Aj keď vo všeobecnej rovine sa používa pojem svetová literatúra, svetová literatúra ako taká v pravom slova zmysle neexistuje. Existuje len súbor literatúr jednotlivých spoločností, ktoré svojím významom presiahli hranice prostredia, v ktorom vznikli a stali sa aktívnym zdrojom umeleckého zážitku a poučenia pre širokú, tak povediac "svetovú" čitateľskú obec. I v prípadoch, keď "nové" spoločnosti preberá literárny odkaz "pôvodnej" komunity, dochádza k určitému stupňu prispôbenia, ktoré je výsledkom inherentných špecifik recipientného spoločnosti. Proces "pogrčenia" rímskej spoločnosti (najmä v prvých storočiach cisárstva) zasiahol všetky oblasti života a v umení mal dominantný charakter. Napriek tomu

sa rímska literatúra a sochárstvo, ktoré pri svojom vzniku čerpalo takmer úplne z gréckych vzorov, vyvinulo špecifickým, charakteru spoločnosti odpovedajúcim spôsobom. Rímsky zmysel pre realitu (vrátane jej drsnej stránky) našiel odraz tak v realistickom portrétom sochárstva ako aj v satirickej literatúre (Juvenal), ktoré Gréci nepoznali. Obdobne historicko-kultúrny odkaz židovského národa, zhmotnený v Starom zákone, transformovalo kresťanstvo v súlade s vlastnými tradíciami a potrebami.

Podrobná analýza komponentov historickej pamäti ako aj ich vzájomného vzťahu presahuje rámec tejto práce. Historická pamäť sa okrem spomenutých oblastí odráža aj v takých, na prvý pohľad "ahistorických" sférach ako je folklór, odievanie, strava a pod.. Radikálny zvrät do utvárania historickej pamäti vniesla fotografia, film a zvukový záznam. V spracovaní a vyhodnocovaní jednotlivých aspektov, ich vzájomného vzťahu ako aj celkového charakteru historickej pamäti čoraz významnejšiu úlohu zohráva moderná počítačová technológia.

POZNÁMKY:

- 1 Gellner, E.: Nations and Nationalism, New York 1983, s.53.
- 2 Ignatieff, M.: Blood and Belonging, London 1991, s.93.
- 3 Letz, R.: Náčrt dejín Uhorska a Maďarska, Bratislava 1995, s.44.
- 4 Olaniyan, R.: African History and Culture, London 1982, s.93.
- 5 Pozri: Bockelman, K.: History of the Islamic Peoples, London 1982, s.20.
- 6 Johnson, P.: A History of the Jews, New York 1987, s.19.
- 7 Durant, W.: Our Oriental Heritage. New York 1955, s.200.
- 8 Lambert, R.: Beloved and God, The Story of Hadrian and Antinous, New Jersey 1984, s. 166, 167.

- 9 Shirer, W.L.: The Rise and Fall of the Third Reich, New York 1960, s.101.
- 10 Tamže, s.86.
- 11 Tamže, s.102.
- 12 Hook, S.: The Hero in History, Boston 1955, s.20.
- 13 Anderson, B.: Imagined Communities, in Hutchinson.J. and Smith. A. Nationalism, Oxford 1994, s.90, 91.

“ORAL HISTORY” - PRAMEŇ A METÓDA SKÚMANIA HISTORICKEJ PAMÄTI

Anna Jurová

Memoráty (spomienkové rozprávania), oral history, rozprávanie zo života, personal oral narrative, Alltagsgeschichte, autobiografie, pamäti (memoárová literatúra) - to všetko sú pojmy frekventované v spoločenských vedách a prenikajúce aj do historiografie spolu s narastajúcim záujmom o uplatnenie subjektívnych metód vo výskume, o umožnenie individuálnych výpovedí o histórii a pamäti historických udalostí.

Ponovembrové obdobie znamená u nás jednoznačne obdobie renesancie historickej vedy. Najmä v prvej vlne porevolučného nadšenia zaplavila trh historická produkcia, ktorá bola predtým nemysliteľná - vydávali sa diela autorov z exilu a disentu, vyšli a postupne ďalej vychádzajú spomienky na bývalých politických predstaviteľov, protirečivá produkcia, týkajúca sa exponentov bývalej Slovenskej republiky, svedectvá prenasledovaných bývalým režimom. Pred historikmi sa otvorili archívy, odtajnil sa mnohé fondy a začali sa študovať a diskutovať mnohé predtým tabuizované témy.

Vzťah k histórii, odkazy na históriu sa v celej strednej Európe už od minulého storočia stali jednou z najdôležitejších hybných síl politickej legitimacy a národnej identity (predovšetkým u malých národov), pri definovaní národov a štátov, pri snahách o utvorenie vlastného štátu. Výklad histórie (národnej, štátnej, etnickej atď.) u jednotlivých národov, štátov v tomto priestore je často nezlučiteľný s výkladom a poňatím histórie susedných národov, je miestom konfrontácií a konfliktov. V krajinách bývalého sovietskeho bloku, kde

Historická pamäť a identita

Viera Bačová (Ed.)

**Spoločenskovedný ústav SAV
Košice 1996**